

KNJIŽNICA IVANA POTRČA PTUJ

Sanja Selinšek

**BIBLIOPEDAGOŠKO DELO Z MLADIMI UPORABNIKI
DOMOZNANSKEGA ODDELKA KNJIŽNICE IVANA POTRČA
PTUJ**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ptuj, 2023

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Sanja SELINŠEK

Naslov pisne naloge: Bibliopedagoško delo z mladimi uporabniki domoznanskega oddelka Knjižnice Ivana Potrča Ptuj

Kraj: Ptuj

Leto: 2023

Št. strani: 28

Št. slik: 0

Št. preglednic: 1

Št. prilog: 1

Št. strani prilog: 3

Št. referenc: 17

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Knjižnici Ivana Potrča Ptuj

Mentor v času strokovnega usposabljanja (ime in priimek, naziv delovne organizacije):
Božena Kmetec - Friedl

UDK: 908(497.411 Ptuj)

Ključne besede: splošne knjižnice, domoznanstvo, bibliopedagoška dejavnost

Izvelek:

Splošna knjižnica kot samostojni javni zavod zbira, obdeluje, hrani, predstavlja in posreduje knjižnično gradivo ter omogoča dostop do informacij, znanja in raznovrstnih storitev na svojem območju za različne ciljne skupine uporabnikov. Pri tem je zelo pomembna organizacija različnih oblik knjižničnih storitev za odrasle, mlade in otroke. Mladim se domoznanska dejavnost predstavlja v okviru bibliopedagoških storitev, ki pa morajo biti tudi ciljno oblikovane. S pomočjo teh dejavnosti krepimo uveljavljanje knjižnice v lokalnem okolju, mladim pa približamo kulturno dediščino domačega okolja. Namen in cilj seminarske naloge je opraviti raziskavo, na podlagi katere bi pripravili predlog programa domoznanske bibliopedagoške dejavnosti. Raziskava je bila narejena na vzorcu treh skupin, in sicer profesorjev, učencev in dijakov, s pomočjo spletnega vprašalnika oz. z metodo anketnega vprašalnika. V pisni nalogi smo z raziskavo o poznavanju domoznanstva in domoznanskih zbirk Knjižnice Ivana Potrča Ptuj, o zanimanju za posamezno domoznansko gradivo in domoznanske zbirke knjižnice in o metodah predstavljanja vsebin, dobili rezultate za vsako posamezno skupino. Na podlagi rezultatov smo pripravili predlog bibliopedagoškega programa, ki vključuje sodobne pedagoške pristope aktivnega učenja in v storitve oz. dejavnosti aktivno vključuje učence in dijake. Pripravili smo štiri sklope oz. predloge bibliopedagoških učnih tem, ki jih knjižnica lahko uporabi.

KAZALO

1 UVOD.....	1
1.1 NAMEN IN CILJI NALOGE.....	2
1.2 METODE DELA.....	3
1.3 HIPOTEZE	3
2 DOMOZNANSKA BIBLIOPEDAGOŠKA DEJAVNOST	4
2.1 DOMOZNANSKA IN BIBLIOPEDAGOŠKA DEJAVNOST KNJIŽNICE IVANA POTRČA PTUJ.....	6
2.1.1 Domoznanska dejavnost	6
2.1.2 Bibliopedagoško delo	7
2.2 OBLIKE BIBLIOPEDAGOŠKE DEJAVNOSTI.....	8
2.3 MLADI OBISKOVALCI DOMOZNANSKE ZBIRKE	10
3 REZULTATI RAZISKAVE	11
3.1 RAZISKOVALNA METODA	11
3.2 REZULTATI RAZISKAVE	12
3.3 ANALIZA HIPOTEZ	17
4 RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI	19
4.1 PREDLOG BIBLIOPEDAGOŠKEGA PROGRAMA	20
4.1.1 Ujeti trenutki časa: Ptuj v zgodovini skozi razglednice in fotografije.....	20
4.1.2 Kdo si pa ti? Zgodovina mojega kraja in pomembne osebnosti	20
4.1.3 Prvi tiski in najstarejše knjige, raritete	21
4.1.4 Glasnik malega človeka Štajerske # Ivan Potrč.....	22
5 ZAKLJUČEK	24
6 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	26

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Poznavanje pojma domoznanstvo	12
Grafikon 2: Poznavanje domoznanskega gradiva Knjižnica Ivana Potrča Ptuj	13
Grafikon 3: Domoznansko gradivo, ki najbolj zanima anketirance	14
Grafikon 4: Teme, ki najbolj zanimajo anketirance.....	15
Grafikon 5: Oblika predstavljanja gradiva, ki najbolj zanima anketirance	16
Grafikon 6: Obisk domoznanskih dogodkov	17

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Predlog domoznanskega bibliopedagoškega programa za Knjižnico Ivana Potrča Ptuj	24
--	----

ZAHVALA

Zahvaljujem se direktorici Knjižnice Ivana Potrča Ptuj Mileni Doberšek, mentorici Boženi Kmetec Friedl in Miri Petrovič za predlog naslova bibliotekarske naloge in pomoč ter vodstvo pri ustvarjanju naloge. Zahvala gre tudi vsem sodelavcem Študijskega oddelka za njihovo podporo in tudi moji družini za podporo v času pisanja bibliotekarske naloge.

1 UVOD

Predmet pričujoče naloge je domoznanska dejavnost in njeno bibliopedagoško delo, ki se usmerja v predstavljanje domoznanstva predvsem mlajšim generacijam. Osnovni problem bibliopedagoškega dela je, na kak način primerno in zanimivo predstaviti gradivo mladim, tako da bo zanje privlačno in hkrati poučno. Zato se bomo v nalogi dotaknili tudi raziskave o tem, katere metode so mladim blizu in katere teme jih zanimajo.

Domoznanska dejavnost v Knjižnici Ivana Potrča je splošni javnosti morda znana manj, je pa pomemben del vsake splošne knjižnice. Knjižnico povezuje z okoljem, v katerem deluje, preko domoznanskih dejavnosti je vpeta v širše okolje, s katerim sodeluje, ohranja kulturno dediščino lokalnega okolja, v zadnjih letih pa je deležna vedno več pozornosti. Domoznanska dejavnost ali »znanje o domu je temeljna popotnica vsake sodobne knjižnice, ki se zaveda bistva in širine lastnega poslanstva« (Bon, 2018, str. 4).

Gojenje zavesti o kulturni dediščini in o pomenu umetnosti, znanstvenih dosežkih in inovacijah, zagotavljanje dostopa do kulturnega izročila vseh oblik, podpiranje individualnega in lastnega ter formalnega izobraževanja na vseh stopnjah so le nekatere izmed nalog, ki jih navaja Unescov Manifest za splošne knjižnice. Med temeljne naloge splošnih knjižnic šteje tudi podpiranje ustnega izročila in zagotavljanje dostopa do vseh vrst informacij državljanom (IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah, 1994, str. 2).

Skrb za kulturno dediščino, njeno hranjenje in predstavljanje je torej ena izmed temeljnih nalog splošnih knjižnic. Bibliopedagoška in domoznanska dejavnost sta opredeljeni v Zakonu o knjižničarstvu (Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1), 2001). Zakon omenja bibliopedagoško delo zgolj kot pravico uporabnikov knjižnice v 8. členu, medtem ko je domoznanska dejavnost omenjena večkrat. Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1, 2001) v 16. členu govori o splošnih knjižnicah, ki »izvajajo knjižnično dejavnost za prebivalce v svojem okolju« in v okviru javne službe, ki jo izvajajo na podlagi 2. člena, »zbirajo, obdelujejo, varujejo in posredujejo domoznansko gradivo«.

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj je osrednja območna knjižnica, ki v skladu z Zakonom o knjižničarstvu (Zknj-1, 2001, 27. člen) tudi »koordinira zbiranje, obdelavo in hranjenje domoznanskega gradiva za svoje območje«.

Knjižnica se po velikosti uvršča med večje slovenske splošne knjižnice. Je krajevna knjižnica za Mestno občino Ptuj, osrednja knjižnica za 16 občin ustanoviteljic in pogodbenic in osrednja območna knjižnica za občine Ormož, Sveti Tomaž in Središče ob Dravi oz. za Spodnje podravsko območje. Danes je to sodobna knjižnica, ki ob izposoji gradiva izvaja mednarodne projekte, organizira prireditve za vse generacije, skrbi za digitalizacijo gradiv, skrbi za dostop do elektronskih gradiv in baz podatkov in prevzema nosilno vlogo na področju domoznanske dejavnosti v slovenskem prostoru. Dostop do vseh bralcev zagotavlja z mrežo 54 postajališč bibliobusa v spodnjem Podravju, s sodelovanjem s šolskimi knjižnicami pa krepi promocijo branja in bralne kulture. V knjižnicah, šolah in vrtcih Knjižnica Ivana Potrča Ptuj izvaja številne pravljичne in bibliopedagoške ure za otroke in mladino in redno pripravlja razstave. Omogoča druženje generacij, izobraževanje in kvalitetno preživljanje prostega časa, zagotavlja kulturno in splošno izobraževanje in s tem postaja srce regije in okolja, v katerem deluje (Neudauer, 2018, str. 9–22).

1.1 NAMEN IN CILJI NALOGE

Namen naloge je priprava izhodišč za program bibliopedagoške dejavnosti in priprava predloga programa dejavnosti, ki bi ga v knjižnici lahko izvajali. Ciljna skupina raziskave so učenci tretje triade osnovne šole in dijaki srednjih šol. Zanimalo nas je, kako učenci in dijaki poznajo domoznansko zbirko na Ptuj, katere vrste predstavitev jih najbolj zanimajo in kako na to gledajo njihovi profesorji. Na podlagi zbranih informacij in ankete bomo pripravili osnovna izhodišča, ki nas bodo usmerjala pri izbiri tem in načinov predstavljanja domoznanskega gradiva. Pričakujemo, da bodo rezultati ankete nakazali, katere metode predstavljanja gradiva so mladim blizu in katere teme lokalne zgodovine jih najbolj zanimajo. Rezultati nam bodo dali usmeritev pri snovanju predloga novih dejavnosti oz. osmislili že obstoječe bibliopedagoško delo ter ga pomagali vključiti v nove oblike dela. Na ta način bomo v knjižnici dobili prenovljen predlog programa, ki bo sledil sodobnejšim praksam in bo domoznansko zbirko predstavil mladi generaciji na nov način. Pričakujemo, da bomo tako povečali obisk domoznanskih zbirk in knjižnice in s tem vzpostavili tudi nove povezave in sodelovanje z lokalnimi institucijami.

Temeljna raziskovalna vprašanja, ki si jih zastavljamo, so:

Kako in na kak način mladim čimbolj približati domoznansko gradivo?

Katere oblike dela so zanje najprimernejše in najbolj poučne?

Katere metode pedagoškega dela bi bile primerne za knjižnico in njen prostor?

Ustvariti želimo programe, delavnice in aktivnosti, ki bodo mlade uporabnike popeljale k spoznavanju kulturne dediščine Ptuja in okolice oz. k spoznavanju domoznanske dejavnosti na splošno.

V prvem, teoretičnem delu, bomo predstavili zakonodajo in smernice za knjižnice, predstavili področji domoznanstva in bibliopedagoškega dela in bibliopedagoško delo v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Drugi del naloge predstavlja raziskavo in analizo rezultatov in diskusijo oz. predstavitev programa, ki bi ga v knjižnici lahko izvajali. Cilj pisne naloge je priti do ugotovitev in uporabnih podatkov, na podlagi katerih bi lahko zasnovali kvalitetnejši in ciljno naravnan bibliopedagoški program.

1.2 METODE DELA

V teoretičnem delu s pomočjo metode komparacije oz. primerjave različnih virov predstavljamo domoznansko dejavnost in oblike bibliopedagoškega dela. V raziskovalnem delu bomo uporabili metodo anketiranja, kjer bomo anketni vprašalnik posredovali profesorjem na srednjih in osnovnih šolah na Ptuj in dijakom oz. učencem. Večina vprašanj je zaprtega tipa, uporabili pa smo tudi kombinirana vprašanja in vprašanja odprtega tipa. Pridobljene podatke bomo statistično analizirali in predstavili ter jih primerjali s postavljenimi hipotezami. Kot že omenjeno, je raziskovalni vzorec sestavljen iz treh skupin: profesorjev na osnovnih in srednjih šolah, dijakov in učencev tretje triade oz. zadnjih razredov osnovne šole.

1.3 HIPOTEZE

H1: Anketiranci se najbolj zanimajo za delavnice, vodene ogleda in kvize.

H2: Mladi v večji meri ne poznajo domoznanskih zbirk Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.

H3: Mladi si želijo sodobnejšega pristopa pri predstavljanju domoznanske dejavnosti.

H4: Anketirance najbolj zanimajo najstarejše knjige in prvi tiski.

H5: Anketiranci si želijo bolje spoznati domači kraj.

2 DOMOZNANSKA BIBLIOPEDAGOŠKA DEJAVNOST

Domoznanska bibliopedagoška dejavnost kot pojem pravzaprav (še) ne obstaja, malo je gradiva, ki bi govorilo točno o tej temi. Zato se bomo najprej omejili na predstavljanje dveh pojmov, to sta domoznanstvo in bibliopedagoška dejavnost. Bibliotekarski terminološki slovar opredeljuje domoznanstvo kot »raziskovanje, proučevanje domačega kraja, pokrajine, z različnih vidikov« (Kanič idr., 2009, str. 79). Ob tem govori tudi o domoznanski dejavnosti, ki je opredeljena kot »sistematično zbiranje domoznanskega gradiva, njegovo obdelovanje, hranjenje in nudenje v uporabo« (Kanič idr., 2009, str. 79). Domoznanska dejavnost je vezana torej na neko območje, po navadi regionalno geografsko enoto, ki jo knjižnica pokriva. Splošne knjižnice obdelujejo gradiva, »ki odražajo ustvarjalnost, kulturo, posebnost in identiteto tega območja« (Zorko, 2017, str. 4).

Vse to hranijo v svojih domoznanskih zbirkah, ki jih tudi predstavljajo prebivalcem območja. Tako se gradivo ohranja kot pomemben vir za lokalno okolje in pomemben vir kulturne dediščine, saj »gradijo svojo domoznansko zbirko, s pomočjo katere lahko oblikujejo storitve, ki so za prebivalce območja neprecenljivega pomena« (Zorko, 2017, str. 4).

Kot pravita avtorici Stavbar in Kurnik Zupanič (2009, str. 223), je domoznanska dejavnost v knjižnici posebna dejavnost, ki »jo od klasične knjižnične informacije ločita predvsem širši obseg dokumentov in globlje zajemanje podatkov iz njih. Gre za analitično vsebinsko obdelavo dokumentov kakršne koli oblike«.

Bibliopedagoška dejavnost v Bibliografskem terminološkem slovarju ni posebej opredeljena, najdemo pa termin bibliopedagoško delo, ki je opredeljeno kot »izobraževanje zlasti mladih o uporabi knjižnice in informacijskih virov« (Kanič idr., 2009, str. 48). Še bolj osvetli področje termin bibliopedagogika, ki je opredeljena kot »veda o izobraževanju, vzgoji bralcev za uporabo knjižničnega gradiva, storitev, informacijskih virov« (Kanič idr., 2009, str. 48).

Potemtakem lahko razumemo domoznansko bibliopedagoško dejavnost kot izobraževalno dejavnost o domačem kraju, posebnostih območja, identiteti območja in kulturni dediščini tega, prav tako pa kot izobraževalno dejavnost o domoznanskih informacijskih virih. Domoznanske zbirke postanejo pomemben vir za oblikovanje bibliopedagoških storitev, ki jih z uporabo bibliopedagoških oblik primerno predstavimo ciljni publiki.

V pomenu pojma bibliopedagoška dejavnost je zajeta vloga knjižnice na področju vzgoje in izobraževanja, ta vloga pa se uveljavlja v knjižničnih storitvah. Avtorica Novljan razume bibliopedagoško dejavnost kot dejavnost knjižnice, s katero si prizadeva razširjati znanje o vrstah gradiva, informacijskih virih, poteh do njih in njihovi uporabi. Razlikuje med pojmom bibliopedagoško delo in bibliopedagoška dejavnost, pri čemer je bibliopedagoško delo »delo, ki ga opravljata knjižničar in učitelj na vseh stopnjah izobraževanja« (Novljan, 2008, str. 8). Oba sodelujeta pri pripravi in izvajanju programa knjižnice. Bibliopedagoško dejavnost avtorica razume kot »izobraževalno in vzgojno dejavnost na področju dostopnosti in uporabe informacij« (Novljan, 2008, str. 5–8).

Splošne knjižnice sodelujejo s šolskimi knjižnicami, saj imajo glede bibliopedagoškega dela isti cilj, t. j. izobraziti otroke in mlade, da bodo obvladali osnovno informacijsko pismenost, branje in uporabo informacijskih virov, saj je to temelj za učenje in pridobivanje novega znanja. Del te vzgoje je tudi literarna ali književna vzgoja, vendar se »pri tem segmentu knjižne vzgoje otroci in mladostniki oblikujejo predvsem v bralce literarnih del« (Bošnjak, 2006, str. 82).

Na podlagi tega se vprašamo, kakšen je namen domoznanske bibliopedagoške dejavnosti oz. vzgoje? Če govorimo o mladih uporabnikih knjižnice, otrocih, mladini, in v obzir vzamemo izobraževalno naravo knjižnice, lahko rečemo, da je namen tovrstnega dela na domoznanskem področju, da se mladi oblikujejo v boljše poznavalce lokalnega okolja, njegove zgodovine in kulturne dediščine, ki je nastala na nekem območju. Tako pa lahko postanejo tudi boljši poznavalci zgodovinskih informacijskih virov, spoznavajo vrednost lokalnih informacijskih zgodovinskih virov in znajo ovrednotiti njihov pomen za lokalno skupnost in širše okolje.

Avtorica Novljan (2004, str. 108) vrednoti tudi velik pomen izobraževalne moči knjižnic, ko navaja, da je delo knjižnic na tem področju uspešno takrat, ko zmorejo znanje, ki ga knjižnice hranijo, »uporabiti kot potencial za rast idej in znanja v okolju in kot spodbudo za praktično

uporabo tega znanja«. Zakon knjižnice zavezuje, da morajo izobraževati uporabnike knjižnic, da informacijsko opismenjujejo (Zknj-1, 2001, 2. člen) in da sodelujejo v vseživljenjskem izobraževanju (Zknj-1, 2001, 16. člen).

Tako so splošne knjižnice prepoznane kot nepogrešljive v procesu učenja. Motivirajo za izobraževanje, za razširjanje interesov in spodbujanje radovednosti in raziskovanja. Razvijajo informacijsko pismenost, saj izobražujejo za uporabo informacijskih virov in knjižnic. Ob tem pa tudi podpirajo izobraževalne oblike, kot so raziskovalno učenje, pisanje seminarjev, izobražujejo o uporabi knjižnice in njenih virov (Novljan, 2004, str. 109).

Izobraževalna moč in vloga splošnih knjižnic je tako v lokalnem okolju izrednega pomena in nepogrešljiva podpora učnemu procesu v vseh njegovih stopnjah, tako na osnovnošolskem in srednješolskem nivoju, kakor tudi na področju študija in raziskovanja. Knjižnice se trudijo zadovoljiti izobraževalne potrebe posameznih ciljnih skupin, spodbujati tudi vseživljenjsko učenje, treba pa je poudariti, da so za uspešno opravljanje storitev na tem področju potrebne »prireditve oziroma storitve za potrebe izobraževanja« (Novljan, 2004, str. 110).

Večji del teh prireditev je namenjen informacijskemu opismenjevanju, vendar so med njimi tudi prireditve z domoznansko vsebino. Ob načrtovanju in izvajanju tovrstnih prireditev lahko knjižnice trčijo tudi ob nezadostne pogoje za izvajanje posameznih storitev, saj so vezane na prostor, osebje in zbirko.

2.1 DOMOZNANSKA IN BIBLIOPEDAGOŠKA DEJAVNOST KNJIŽNICE IVANA POTRČA PTUJ

2.1.1 Domoznanska dejavnost

Omenili smo že, da je Knjižnica Ivana Potrča Ptuj ena izmed vodilnih knjižnic na področju domoznanske dejavnosti v Sloveniji, v letu 2022 pa je postala tudi kompetenčni center za domoznanstvo. Domoznanski oddelok pridobiva, obdeluje, hrani in tudi predstavlja domoznansko gradivo, ki ga pridobivajo na območju, za katerega knjižnica opravlja knjižnično dejavnost. Gradivo predstavljajo na razstavah, prireditvah in tudi z bibliopedagoškim delom ter publicistično dejavnostjo. Začetki domoznanstva segajo v začetek 20. stoletja, njegov razvoj pa

se je začel z ustanovitvijo študijske knjižnice. Domoznanska zbirka obsega primarno in sekundarno gradivo, gradivo pa je urejeno in vključeno v katalog COBISS. Oddelek pripravlja pestro prireditveno dejavnost, kjer se vrstijo prireditve, razstave, bibliopedagoške ure in publicistična dejavnost, ki zajema pripravo prispevkov v strokovnih revijah, lokalnih časopisih in zbornikih. Oddelek vnaša članke in vsebine tudi na portal Kamra in pripravlja regionalni spletni biografski leksikon Spodnjepodravci.si. Domoznanska zbirka je ob koncu leta 2017 štela 26. 715 enot, v kar niso všteti drobni tiski in drugo neobdelano gradivo. V zbirkah se hrani knjižnično gradivo, ki ima status kulturnega spomenika in sega po starosti od 15. stoletja, v začetke tiskarstva. Tako knjižnica poseduje tri prvotiske oz. inkunabule (1475, 1480, in 1497), izvod Dalmatinove Biblije (1584), Valvasorjevo Slavo vojvodine Krajnske (1687, 1877), Huserjevo izdajo Paracelsusovih del, avtobiografijo Žige Herbersteina iz 16. stoletja in njegovih Moskovskih zapiskov (1550), če naštejemo samo nekatere. V zbirki najdemo tudi pomembne tiske iz 18. in 19. stoletja, med katerimi najdemo dela A. Krempla, P. Dajnka, S. Vraza, L. Volkmerja, F. Reispa in drugih. Veliko del je že digitaliziranih in so dostopna v Digitalni knjižnici Slovenije. Knjižnica hrani zbirke oz. zapuščine pisatelja Ivana Potrča, Branke Jurca, dr. Štefke Cobelj in Iva Arharja ter rokopise Alojzija in Mihe Remca. Tu je še knjižnica Muzejskega društva, ki jo je podaril zbiratelj, zgodovinar in arheolog Franz Ferk mestu Ptuj konec 19. stoletja. Gre za zbirko knjižnega gradiva, iz katere je današnja knjižnica pravzaprav izšla (Petrovič, 2008, str. 189–201).

Domoznanska bibliopedagoška dejavnost tako že poteka v okviru bibliopedagoških ur, po navadi ob obisku šole, kjer se domoznansko knjižno gradivo predstavi učencem ali dijakom. Za osnovnošolce izvaja bibliopedagoške ure v sodelovanju s šolami in šolsko knjižnico, za dijake pa so izvajali dejavnosti v sodelovanju s srednjimi šolami, šolsko knjižnico in drugimi ustanovami, kot sta muzej in arhiv. Izpeljala je domoznanske prireditve, domoznanske razstave, bibliopedagoške ure, domoznanske prireditve s predstavitvijo mladih ustvarjalcev iz lokalnega okolja ter raziskovalne naloge (Kreže idr., 2022, str. 61).

2.1.2 Bibliopedagoško delo

Bibliopedagoško delo se izvaja v okviru Mladinskega oddelka Knjižnice Ivana Potrča Ptuj in je namenjeno obiskovalcem do 15. leta starosti. Oddelek je sodobno opremljen in urejen na 426 m² površine, bralce pa vabi v lepo urejeno čitalnico in pravljlično sobo Branke Jurca. Prostorna

pravljčna soba z zbirko knjižnega in neknjižnega gradiva omogoča kvalitetno izvajanje bibliopedagoških oblik. V oddelku potekajo različne oblike bibliopedagoške dejavnosti; literarne razstave z uganko, pravljčne in literarne ure, pravljice z jogo, turistične bibliourice, igralne ure s knjigo. Vse to pa izvajajo tudi kot gostujoči knjižničarji v vrtcih ali na osnovnih šolah. Pravljice z jogo so avtorski projekt knjižničarke Liljane Klemenčič in defektologinje in inštruktorice joge Sonje Trplan. Tu so še turistične bibliourice, ki ob predstavitvi knjižnice predstavijo tudi mesto in njegovo zgodovino. Bibliopedagoško delo se izvaja tudi na prireditvah, Muzične in Arsanine pravljice se izvajajo na glasbenem festivalu Arsana, pripovedovanja poezije in pravljic se izvajajo v sklopu festivala Dnevi poezije in vina, poleti potekajo počitniške urice, mladi bralci pa se udeležujejo Pikine bralne značke (Klemenčič, 2018, str. 147–162).

2.2 OBLIKE BIBLIOPEDAGOŠKE DEJAVNOSTI

Poznamo več oblik bibliopedagoške dejavnosti, ki so se že uveljavile. Govorimo o prireditvah v knjižnici, ki se opredeljujejo kot »posebna, ciljna oblika knjižničnih storitev, s katero želi knjižničar motivirati skupino posameznikov« (Novljan, 2008, str. 8). S temi storitvami želi doseči več ciljev, predvsem pa spodbuditi zanimanje za uporabo storitev knjižnice, uporabo knjižničnega gradiva, vključiti se v vseživljenjsko učenje in kulturno podobo. Kot najbolj uveljavljene oblike Novljanova omenja ure pravljic in »razred na obisku«. Te dejavnosti lahko med sabo tudi kombiniramo. Za nekatere oblike bibliopedagoške dejavnosti so pripravljene posebni programi, večinoma gre za obliko pouka znotraj šole, v splošnih knjižnicah pa »se pouk lahko odvija v obliki tečajev, delavnic in tudi individualnih oblik ob razreševanju uporabnikovega problema« (Novljan, 2008, str. 6).

Knjižnice izvajajo tudi druge oblike bibliopedagoškega dela. Prednjačijo seveda ure pravljic in igralne urice s knjigo, ob tem pa še obiski vrtčevskih in šolskih skupin, vodeni ogledi, kvizi in ogledi razstav, ki so postavljene v knjižnici.

Avtorica Bošnjak predstavlja tri osnovne književno vzgojne dejavnosti, ki se izvajajo v Mariborski knjižnici. To so pogovori o knjigah za učence višjih razredov osnovnih šol, ure pravljic za najmlajše, predvsem predšolske otroke in otroke začetnih razredov, in pogovori z literarnimi in likovnimi ustvarjalci (Bošnjak, 2006, str. 85).

Skupnih točk med splošno knjižnico in šolsko knjižnico je veliko, prav tako pa skupnih točk med splošno in muzejsko knjižnico. »Stične točke so seveda predvsem v gradivu, ki ga hranijo v domoznanskih oddelkih knjižnic in v razstavni dejavnosti« (Zwitter, 2009, str. 211).

Tako kot v domoznanskih oddelkih tudi v muzejskih knjižnicah najdemo primerke gradiva, muzeji pa vsako leto tudi pripravijo pestre pedagoške programe. Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož tako pripravlja programe, ki vključujejo vodenje po razstavah, ob tem pa še delavnice, delo z delovnimi listi in predavanji. Etnografski muzej prav tako združuje pripovedovanje pravljič z učenjem o etnografski dediščini Slovenije, učenjem o predmetih in temah, pomembnih za slovensko zgodovino, vse to pa ob pravljičah spremljajo tudi delavnice. Narodni muzej Slovenije za otroke in mlade prav tako ponuja pedagoške programe, ki vključujejo ogled razstav, doživljajsko-ustvarjalne delavnice, izkustvene delavnice in učne ure. Struktura delavnic je dvodelna. »Prvi del je namenjen spoznavanju izbrane tematike in ogledu razstavljenih eksponatov, drugi del pa ustvarjanju, torej praktičnemu delu – izdelavi izdelka« (Vute, 2009, str. 218).

Vse dejavnosti so namenjene sproščenemu spoznavanju tematik, skupinskemu sodelovanju in aktivni udeležbi. Tako se mladi učijo na več načinov. »Bibliopedagoška dejavnost je v muzejskih knjižnicah namenjena vsebini, obenem pa je predstavljen tudi način ravnanja s starimi knjigami« (Dular, 2009, str. 216).

To je le kratek in hiter pregled nekaterih dejavnosti v nekaterih muzejih, zagotovo pa lahko učne ure in druge oblike bolj aktivno ponujamo mladim uporabnikom tudi v okviru domoznanskih oddelkov. Zanimivo je, da ob hitrem preletu spletnih strani knjižnic nobena aktivno ne ponuja in izpostavlja, katere pedagoške programe ponujajo. Zagotovo se izvajajo in obstajajo, vendar se ne promovirajo.

Z razvojem sodobne tehnologije se vse bolj razvijajo tudi nove metode poučevanja, predvsem spletnih tečajev in učenja preko spletnih strani. Temu bodo morale slediti tudi knjižnice in knjižničarji, saj bo knjižničar z rastočo ponudbo elektronskih oblik postal skoraj »učitelj, pri čemer bo vsebina njegovega učenja vezana na dostopnost in izbiro virov« (Novljan, 2004, str. 121).

Knjižničar bo tako nastopal v več vlogah, ob vlogi učitelja še v vlogi svetovalca, ki svetuje pri izbiri gradiva, kot informacijski specialist, ki poskrbi za prave informacije, inštrukcijski sodelavec, ki pomaga pri organiziranju učenja, ob tem pa še zagotovi opremo in prostor za druženje (Novljan, 2004, str. 121).

2.3 MLADI OBISKOVALCI DOMOZNANSKE ZBIRKE

Vedno večje je prevladujoče stališče, da je potrebno pri interpretaciji dediščine upoštevati sodobna spoznanja o učenju in se izogibati formalnim, bolj ustaljenim oblikam učenja. V sodobnih razlagah učenja otrok prevladuje stališče, da »se otrok najbolje uči, kadar je v dejavnostih aktivno udeležen (deluje, raziskuje, primerja, sklepa, sprašuje itn.)« (Kužnik, 2014, str. 243).

Metod aktivnega pouka in izkustvenega učenja se lotevajo mnoge knjižnice, gre pa za proces, ki vključuje »subjektivni interes in osebno izkušnjo učečega, ki naj jo čimbolj neposredno zazna v stiku s knjižnično realnostjo« (Košič Humar, 2018, str. 57).

Izkustveno učenje tako vključuje samostojno opazovanje in možnost vpogleda v domoznansko in dragoceno gradivo ter spodbuja aktivno spremljanje dogajanja. Upoštevano je predznanje uporabnikov, dejavnosti pa potekajo v dialogu. Postavljamo vprašanja, komentiramo in poskušamo vzpostaviti stik. Knjižničar ima vlogo mediatorja in posrednika (Košič Humar, 2018, str. 59–61).

V knjižnicah lahko domoznansko dejavnost približamo vsem generacijam, tudi mladim. Raziskava o izvajanju domoznanstva za ciljne generacijske skupine je pokazala, da so »v osnovnih šolah domoznanske aktivnosti v večji meri izvajali v okviru dneвов dejavnosti in interesnih dejavnosti, v srednjih šolah pa v okviru šolskih knjižnic, interesnih dejavnosti in obveznih učnih predmetov« (Kreže idr., 2022, str. 47).

Raziskava torej dokazuje, da zanimanje za tovrstne dejavnosti obstaja, kar morajo knjižnice izkoristiti, saj lahko razširijo svojo ponudbo storitev na tem področju in šolam ponudijo dodatne storitve, ki jih lahko uporabijo za zapolnitev interesnih dejavnosti ali kulturnih dneвов.

3 REZULTATI RAZISKAVE

Namen raziskave je na osnovi njenih rezultatov opredeliti potrebe uporabnikov in na podlagi tega tudi pripraviti predlog bibliopedagoškega programa za domoznansko dejavnost v knjižnici. Cilj raziskave je ugotoviti, ali uporabniki vedo, kaj je domoznanstvo, ali poznajo domoznansko zbirko knjižnice in kaj ta ponuja, in ali se udeležujejo domoznanskih dogodkov. Ob tem je cilj tudi ugotoviti, kateri od načinov predstavljanja gradiva je uporabnikom najbližji.

3.1 RAZISKOVALNA METODA

Pridobivanje podatkov za pričujočo nalogo je potekalo s pomočjo anketnega vprašalnika, ki je bil udeležencem poslan po elektronski pošti, anketo pa smo izvedli z uporabo spletnega obrazca lka anketa. Vprašanja v anketi se nanašajo izključno na Knjižnico Ivana Potrča Ptuj. Z raziskavo smo skušali ugotoviti, kako dobro uporabniki poznajo domoznansko zbirko in domoznansko dejavnost naše knjižnice ter kako oz. na kak način bi želeli, da jo predstavljamo. Klasični anketni vprašalnik smo oblikovali s pomočjo programa spletne ankete lka, ter povezavo do ankete poslali po spletni pošti profesorjem, ki so jo nato skupaj z dijaki oz. učenci rešili v razredih. Anketo sestavlja 9 vprašanj, od tega je 5 vprašanj zaprtega tipa, eno je odprtega tipa in tri so kombinirana vprašanja. Z dvema vprašanjema smo spraševali o demografskih podatkih, t. j. o spolu in starosti anketirancev. Anketirali smo tri skupine uporabnikov, profesorje na osnovnih in srednjih šolah ter učence in dijake. Vse tri skupine so dobile enaka vprašanja. Anketiranje je bilo izvedeno meseca aprila 2023, vprašalnik pa je priloga te naloge.

V raziskavo smo zajeli 337 anketirancev. Anketo je rešilo 283 dijakov, ustrezno je bilo rešenih 168 anket, 24 učencev osnovne šole, ustrezno je bilo rešenih 18 anket in 30 profesorjev osnovnih in srednjih šol – ustrezno je bilo rešenih 21 anket.

V skupini profesorji je anketo rešilo 58 % žensk in 42 % moških. V skupini dijaki je anketo rešilo 39 % žensk in 61 % moških. V skupini učenci pa je anketo rešilo 29 % žensk in 71 % moških.

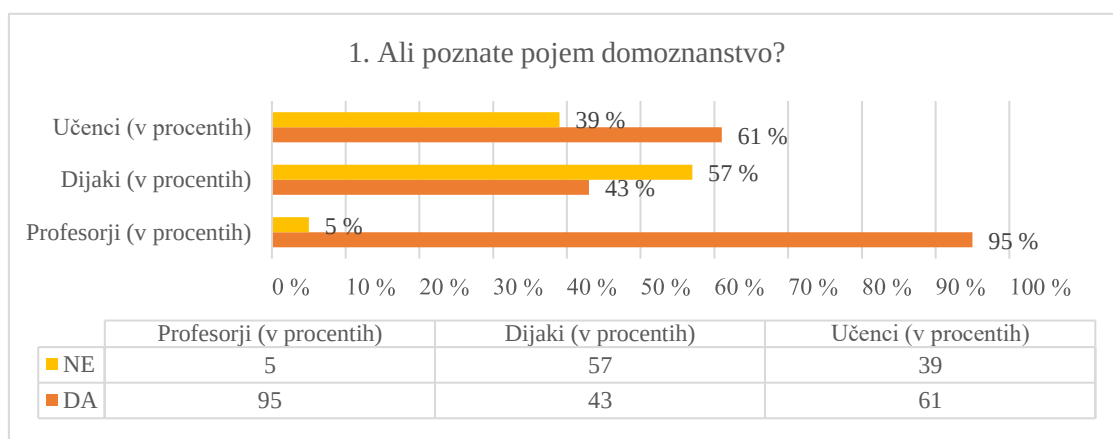
V skupini profesorjev je anketo rešilo 47 % starih nad 50 let, 21 % starih med 30 in 40, 11 % starih med 40 in 50 in 11 % starih med 20 in 30 let. V skupini dijaki je anketo rešilo 92 % starih

med 15 in 20, 2 % starih med 20 in 30 in 2 % starih med 10 in 15 let. V skupini učencev je anketo rešilo 94 % starih med 10 in 15 in 6 % starih med 15 in 20 let. Zbrane podatke smo nato primerjali po skupinah, prikazani so v grafikonih v naslednjem poglavju.

3.2 REZULTATI RAZISKAVE

V nadaljevanju so predstavljeni odgovori na vprašanja. Podatki v analizi raziskave oz. v grafikonih so prikazani odstotkovno.

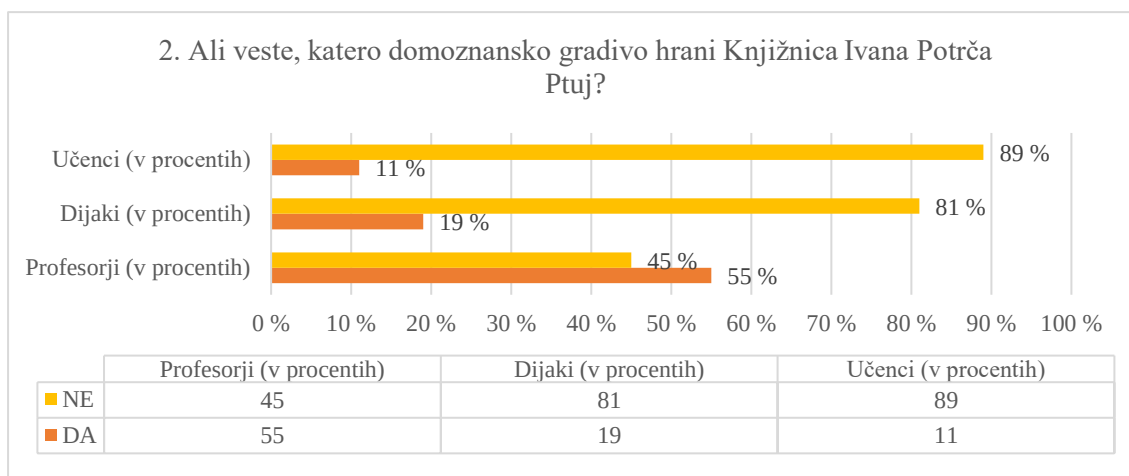
Pri prvem (Grafikon 1) vprašanju smo najprej podali kratko razlago domoznanstva, nato pa anketirance vprašali, ali pojem poznajo. Na voljo sta bila le dva odgovora, da in ne. Razumljivo je, da je večina profesorjev pojem poznala, presenetljivo pa je, da pojem domoznanstvo bolje poznajo osnovnošolci kot dijaki, ki so zagotovo večkrat poslušali o zgodovinskih temah kot osnovnošolci.

Grafikon 1: Poznavanje pojma domoznanstvo

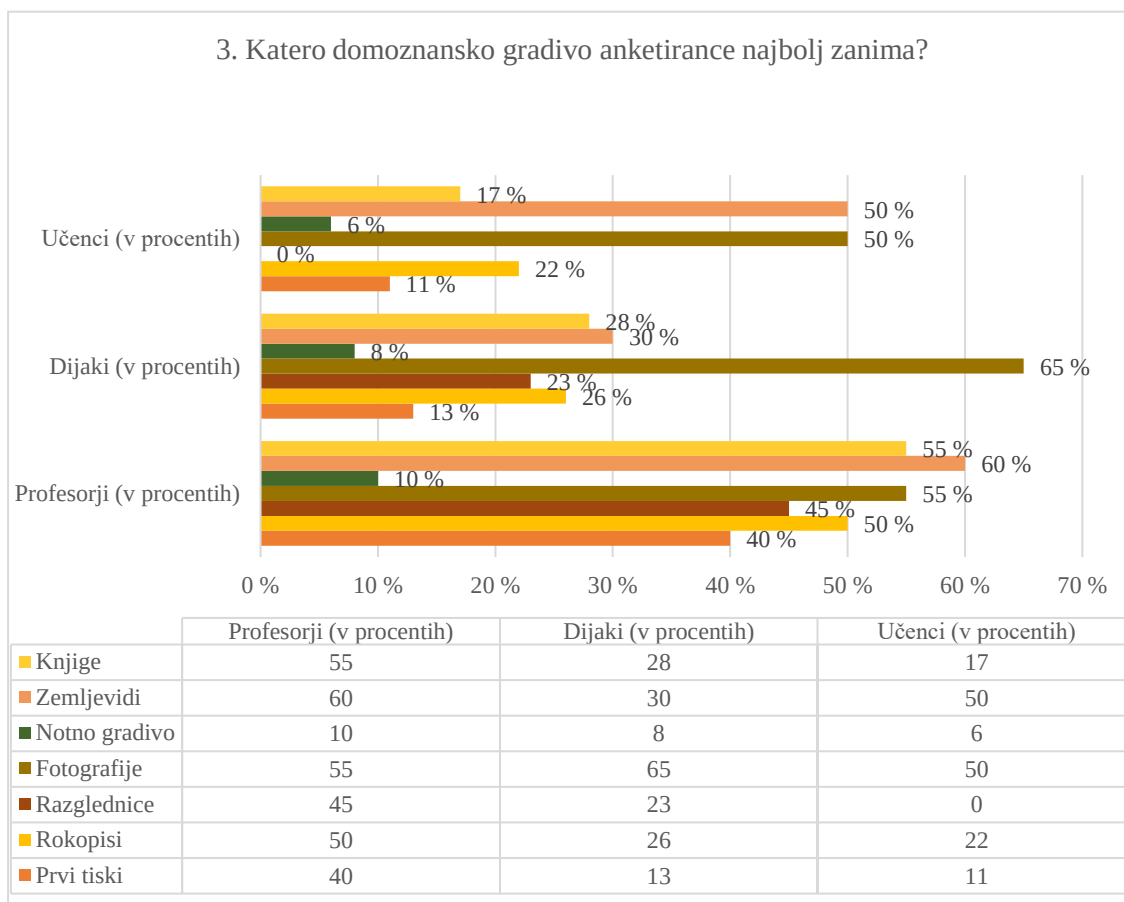
V drugem vprašanju smo anketirance spraševali, ali vedo, katero domoznansko gradivo hrani Knjižnica Ivana Potrča Ptuj. Na voljo sta bila ponovno dva odgovora, da in ne. Večina dijakov in učencev pravzaprav ne ve, katero domoznansko gradivo hrani knjižnica, odstotek je precej visok. Med učenci je kar 89 % tistih, ki gradiva ne poznajo, med dijaki pa 81 %. Od profesorjev le 55 % pozna to gradivo. Tudi to je presenetljivo, saj so anketo reševali profesorji slovenskega jezika, zgodovine, umetnosti in aktivnega državljanstva. To je zagotovo pomemben podatek in priložnost za knjižnico, da pripravi zanimive programe in tudi, da več pozornosti nameni

oglaševanju oz. predstavljanju domoznanskega gradiva v različnih oblikah in medijih, torej da več pozornosti usmeri na opozarjanje na to gradivo (Grafikon 2).

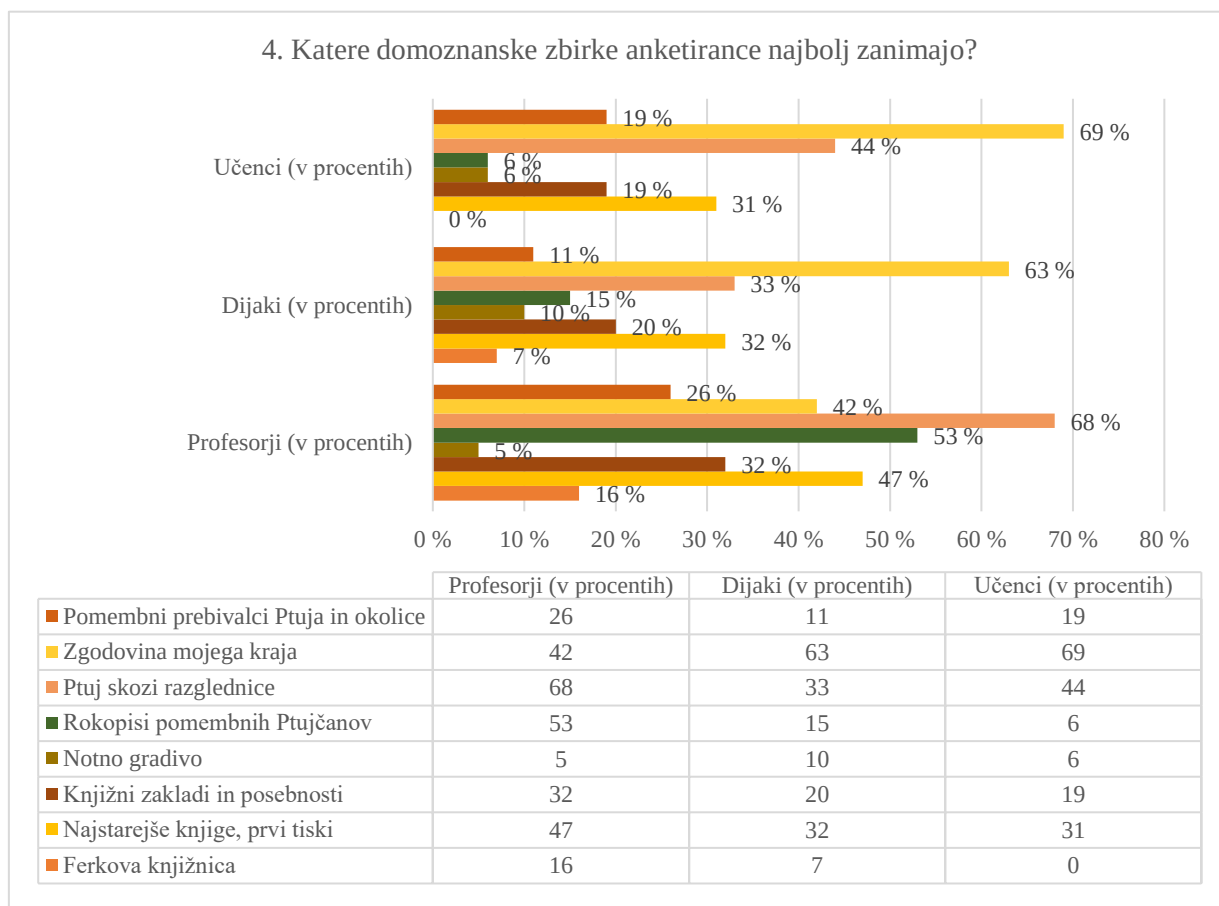
Grafikon 2: Poznavanje domoznanskega gradiva Knjižnica Ivana Potrča Ptuj

Tretje vprašanje je anketirance spraševalo o tem, katero domoznansko gradivo jih najbolj zanima. Predstavila sem jim različne vrste domoznanskega gradiva, ki ga hranimo v knjižnici. Gre za rokopise, prve tiske in tudi raritete, tiskane knjige. Prav tako tudi razglednice in fotografije, ki so del naše zbirke. Pri tem vprašanju je bilo navedenih več odgovorov, med njimi so anketiranci lahko izbrali poljubno število odgovorov. Skupino profesorjev najbolj zanimajo kartografsko gradivo, tiskane knjige, fotografije in rokopisi. Nobena od kategorij pa pravzaprav ne izstopa, najmanj jih zanima notno gradivo. Skupino dijakov najbolj zanimajo fotografije, kartografsko gradivo, tiskane knjige in nato rokopisi. Prav tako podatki potrjujejo, da osnovnošolce najbolj zanimajo fotografije in kartografsko gradivo, nato rokopisi in tiskane knjige. Obe skupini kažeta najmanj zanimanja za prvi tisk in notno gradivo. Tako smo dobili pomemben uvid v vrsto, ki anketirance zanima, in tako lahko temu primerno pripravimo tudi storitve za uporabnike (Grafikon 3).

Grafikon 3: Domoznansko gradivo, ki najbolj zanima anketirance

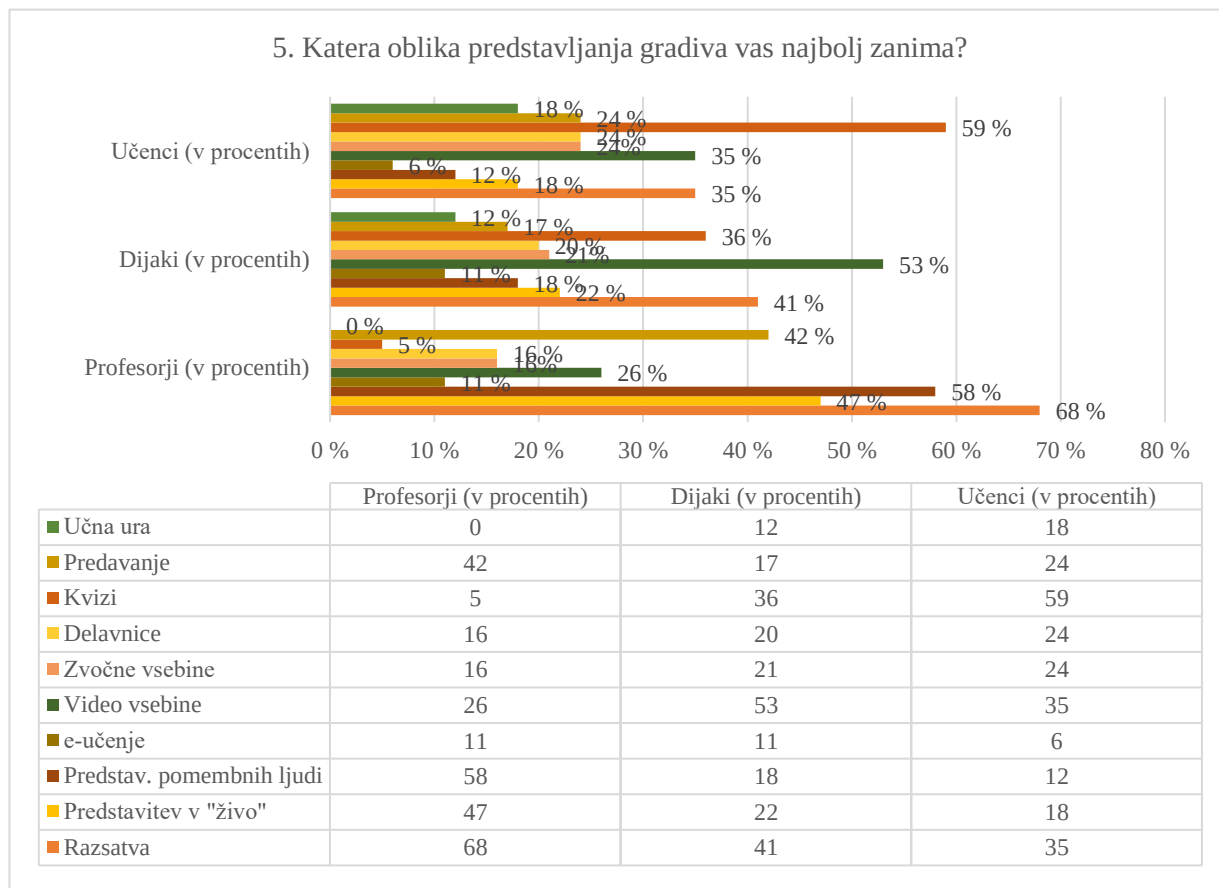
V četrtem vprašanju smo anketirance spraševali, katere domoznanske zbirke jih zanimajo. Vprašanje jim je predstavilo več možnih odgovorov, lahko so izbrali poljubno število le-teh. Vse tri skupine so izkazale največ zanimanja za lokalno zgodovino Ptuja skozi stare razglednice, teme iz zgodovine mojega kraja in zanimanje za najstarejše knjige in prve tiske. Profesorji so več zanimanja izrazili tudi za rokopise pomembnih Ptujčanov, vse pa so izkazale zanimanje tudi za knjižne zaklade in posebnosti, ki jih hrani domoznanska zbirka. Ponovno je bilo pri vseh skupinah najmanj zanimanja za notno gradivo in tudi Ferkovo zbirko zbiratelja arheološkega gradiva, knjig, ustanovitelja muzeja ter začetnika knjižnice, vendar to lahko pripišemo nepoznavanju te teme, ki je pravzaprav povezana z lokalno zgodovino mesta. Tudi tukaj smo dobili pomembne uvide v to, katere teme so za anketirance najbolj zanimive in čemu je potrebno dati prednost pri obravnavi (Grafikon 4).

Grafikon 4: Teme, ki najbolj zanimajo anketirance

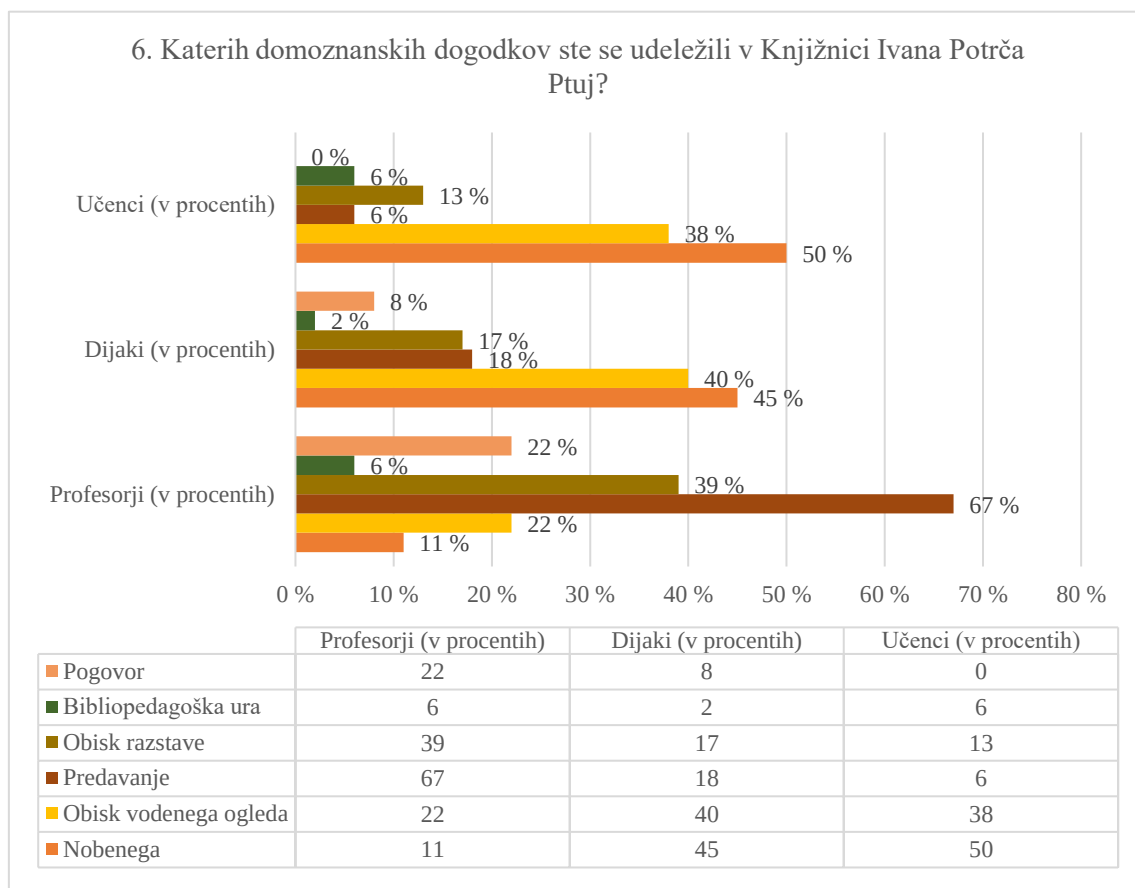
S petim vprašanjem (Grafikon 5) smo anketirance spraševali, katera oblika predstavljanja gradiva jih najbolj zanima. Tudi tukaj smo predstavili in dali na izbiro več možnih odgovorov, anketiranci pa so lahko izbrali poljubno število le-teh. Analiza je pokazala zanimivo sliko. Medtem ko profesorji dajejo prednost razstavam, predstavitev pomembnih Ptujčanov, storitvam v »živo« in predavanjem, dajejo dijaki in učenci prednost video vsebinam, razstavam in kvizom. Sledijo predstavitve v »živo«, zvočne vsebine in delavnice. Razumljivo je, da so mlajšim generacijam bližje sodobnejše predstavitve gradiva. To so izrazili tudi v anketi, kjer so podali komentar, da bi želeli več predstavitev gradiva na sodoben oz. »moderen« način. Glede na to, da ima knjižnica večino pomembnejšega gradiva že digitaliziranega in omogoča dostop do njega preko Digitalne knjižnice Slovenije, je to gradivo morda lažje uporabiti za druge načine predstavitve. Trenutno je gradivo sicer digitalno dostopno, vendar ga uporabniki sami težko razumejo, razen vizualne podobe, nekoliko težje pa razberejo pomembne vidike tega gradiva, ki je doslej predstavljeno precej neprivlačno. Potrebno ga je predstaviti na pedagoško primeren način, kjer izpostavimo njegove oblikovne značilnosti, pomembnost za

lokalno okolje in zgodovino. Tako dodamo potreben kontekst za lažje razumevanje in doseganje izobraževalnih ciljev.

Grafikon 5: Oblika predstavljanja gradiva, ki najbolj zanima anketirance

V šestem vprašanju (Grafikon 6) smo anketirance spraševali, ali so že obiskali domoznanske dogodke in katere so obiskali. Ponudili smo več odgovorov, anketiranci pa so lahko izbrali več različnih. Skoraj polovica dijakov in polovica učencev še ni obiskala nobenega od navedenih domoznanskih dogodkov v knjižnici, medtem ko profesorji vendarle nekoliko bolje poznajo domoznanske dogodke in prireditve. Učenci in dijaki pa v večini poznajo vodene ogled, ki se že izvajajo v naši knjižnici. Morda je potrebno več pozornosti nameniti le še promociji in vabilom mladih na druge oblike prireditev, ki jih izvajamo.

Grafikon 6: Obisk domoznanskih dogodkov

V sedmem vprašanju sem anketirance vprašala, ali morda kaj pogrešajo pri predstavljanju domoznanske dejavnosti in ali bi kaj dodali oziroma spremenili. Vprašanje je bilo odprtega tipa. Profesorji so po večini zapisali, da ne bi ničesar spreminjali, nekaj pa jih je dodalo, da bi želeli več informacij o dejavnostih in več predstavitev oz. več oglaševanja. Dijaki bi dodali predstavitve na modernejši način, povezave mesta Ptuj z evropsko in svetovno zgodovino, učenci pa, da si želijo več stika z njimi in da bi tovrstne vsebine umestili tudi v delo na šoli. Kot ugotavljam že ves čas tekom analize, je promocija dejavnosti zelo pomembna in to vidijo tudi uporabniki knjižnice.

3.3 ANALIZA HIPOTEZ

Prva hipoteza se glasi » Anketiranci se najbolj zanimajo za delavnice, vodene ogleda in kvize.« Hipoteza je bila pravzaprav oblikovana na podlagi izkušenj s skupinami uporabnikov v knjižnici, ki so pokazale, da se šolske skupine radi udeležujejo vodenih ogledov in predstavitev v knjižnici. Naš cilj je bil preveriti to hipotezo, ali še vedno drži oz. kakšno je stališče mladih

do tega. Hipotezo lahko potrdimo le deloma. Rezultati so zelo različni po skupinah, saj vidimo, da si starejša generacija želi bolj klasičnih metod predstavljanja domoznanskih vsebin, mlajša pa sodobnejše pristope. Zato lahko to hipotezo le deloma potrdimo, učenci si želijo kvizov in delavnic, medtem ko profesorji ne. Oboji poznajo uveljavljeno prakso vodenih ogledov.

Druga hipoteza se glasi »Mladi v večji meri ne poznajo domoznanskih zbirk Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.« Mladi sicer zahajajo v našo knjižnico, kjer si izposojajo leposlovje in strokovno gradivo, manj pa so v stiku z domoznansko zbirko gradiva, o kateri slišijo na skupinskih vodenih ogledih. Zanimalo nas je, ali pravzaprav poznajo domoznansko zbirko ali ne in ali vedo, kakšno gradivo obsega. To hipotezo lahko potrdimo, saj se je izkazalo, da sicer pojem domoznanstvo deloma poznajo, ne vedo pa, katere zbirke hranimo na domoznanskem oddelku. To velja tudi za skupino profesorjev, od katerih jih le polovica ve, katere zbirke hrani domoznanski oddelek.

Tretja hipoteza se glasi »Mladi si želijo sodobnejšega pristopa pri predstavljanju domoznanske dejavnosti.« Možnosti predstavljanja gradiva so se v zadnjih letih izredno povečale, vključujemo lahko avdio in video vsebine, spletna orodja, aplikacije, e-učenje in podobno. Mladim so vse te oblike blizu, jih uporabljajo in so tudi vedno bolj vajeni sprejemati vsebine in informacije preko sodobnih oblik predstavljanja. Zato smo želeli preveriti, ali velja naše sklepanje, da so jim sodobne oblike predstavljanja informacij blizu in si jih tudi želijo. To hipotezo lahko v celoti potrdimo, saj so v anketi izrazili, da jih zanimajo sodobnejše oblike predstavitve, predvsem video in druge vsebine, kar so izrecno povedali tudi v komentarjih.

Četrta hipoteza se glasi »Anketirance bodo najbolj zanimale najstarejše knjige in prvi tiski.« Knjižnica Ivana Potrča Ptuj se ponaša z nekaj redkimi tiski in s prvimi oz. najstarejšimi tiski iz 15. stoletja. Pri skupinskem obisku knjižnice mlade te teme pogosto zanimajo, so pa tudi najpomembnejše teme, preko katerih jim lahko predstavimo zgodovino knjige oz. tiska in tudi drugih sorodnih zgodovinskih tem, kot recimo protestantizma in protestantskih piscev. Ker knjižnica to gradivo hrani, je lahko pomemben vir informacij o tem zgodovinskem gradivu in pomemben partner pri učnem procesu. Sklepali smo, da anketirance te teme tudi najbolj zanimajo, saj so jim morda tudi nekoliko bolj poznane oz. so zanje že slišali. Tudi to hipotezo lahko deloma potrdimo, kljub temu da skupine anketirancev tega pri izbiri gradiva niso potrdile, so pa to željo izrazile pri vprašanju, katere domoznanske zbirke jih najbolj zanimajo.

Presenetljivo je pa morda tudi, da jih nekako v enaki meri zanima tudi ostala lokalna zgodovina, predvsem vizualne podobe mesta, ki jih lahko vidimo na starih fotografijah in razglednicah. Zato morda lahko rečemo, da je ta hipoteza deloma potrjena, saj je težko z gotovostjo trditi, da jih najbolj zanimajo le najstarejše knjige in prvi tiski.

Peta hipoteza se glasi »Anketiranci si želijo bolje spoznati domači kraj.« Z raziskavo smo želeli ugotoviti, ali si anketiranci, predvsem mladi, sploh želijo spoznavati domači kraj, lokalno pomembne osebnosti in druge posebnosti regije. S poznavanjem zgodovine prednikov, mesta in širšega okolja ustvarjamo pomembno identiteto kraja in njegovih prebivalcev, ob tem pa je splošna knjižnica tudi pomemben del te sestavljanke. S tem ustvarjamo identiteto celotne skupnosti, odkrivamo okolje, v katerem živimo, ter dediščino, ki je temelj lastne identitete. Potrdimo lahko tudi zadnjo hipotezo, saj so vse skupine anketirancev izrazile zanimanje za domači kraj, za predstavljanje lokalne zgodovine in pomembnejših prebivalcev, skratka zanima jih vse, kar je povezano z lokalno zgodovino. Potrditev te hipoteze še dodatno osmisli domoznansko dejavnost in domoznanske storitve ter hkrati nakaže tudi smernice za delovanje knjižnice v prihodnosti.

4 RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI

V tem poglavju bomo predstavili predloge za oblikovanje domoznanske bibliopedagoške dejavnosti v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj in osnutek programa bibliopedagoških dejavnosti. Učenci tretje triade osnovnih šol in dijaki so že dovolj zreli, da jim predstavimo bistvene pojme domoznanstva in tudi domoznanstvo samo, saj lahko to povežemo tudi z učnim načrtom v šolah. Učencem in dijakom želimo na zanimiv način prikazati kulturno dediščino lokalnega okolja in osebnosti, ki iz njega izhajajo. Tako želimo poudariti in predstaviti pomen domoznanskega gradiva in ga umestiti v širši družbeno – zgodovinski kontekst. Domoznanska dejavnost je ena najpomembnejših dejavnosti v splošnih knjižnicah, še vedno pa razvija oblike in storitve ter možnosti promocije domoznanstva oz. načinov za boljšo prepoznavnost domoznanstva. Na podlagi rezultatov ankete in teoretičnih zaključkov smo pripravili predlog programa s temami, ki predstavljajo lokalno zgodovino in domoznanske zbirke. Na ta način bi razširili že obstoječo dejavnost domoznanske dejavnosti v knjižnici. Glede načina predstavitve bo najverjetneje potrebno kombinirati različne načine, da dosežemo najboljši učinek, ob tem pa tudi raziskati vse sodobne možnosti, ki bi bile primerne za knjižnico.

4.1 PREDLOG BIBLIOPEDAGOŠKEGA PROGRAMA

4.1.1 Ujeti trenutki časa: Ptuj v zgodovini skozi razglednice in fotografije

Na podlagi rezultatov ankete je bilo tako med učenci in dijaki kot tudi med profesorji največ zanimanja za fotografije in stare razglednice ter zgodovinski pogled na mesto. Ta tema je odlično izhodišče, da učencem in dijakom najprej predstavimo domoznanstvo kot tako in jih podučimo o nalogah in vlogi domoznanstva v splošni knjižnici. Nato jim predstavimo stare razglednice in fotografije. Najprej jih prepustimo samostojnemu delu, da pregledajo fotografije in razglednice in poskušajo sami ugotoviti, kaj predstavljajo, kakšna je zgodba za podobami, kje v mestu ali okolici se to nahaja, za kaj gre na fotografijah. Ob razglednicah poskušajo odkriti tudi osebne zgodbe tistih, ki so jih pošiljali – zakaj so pošiljali razglednice, komu in ob katerih priložnosti in ali je medij razglednice danes še aktualen? Postavljamo jim vprašanja, ali jih mladi danes še pišejo, kaj morda uporabljajo namesto tega, katera od sodobnih oblik (socialnih omrežij) bi bila temu primerna. Tema je primerna za skupinsko delo, vsaka skupina nato predstavi svoje ugotovitve, ob tem pa komentiramo in dodajamo zgodovinski in družbeni kontekst.

Pri predstavitvi uporabljamo kombinacijo možnosti: kot uvod lahko uporabimo kratek video, ki predstavi domoznansko dejavnost in bistvene poudarke domoznanske dejavnosti v knjižnici, nato pa razglednice in fotografije, provenienco oz. način, na katerega so prišle v našo zbirko, in nekaj razglednic ter fotografij. Ob tem se lahko na kratko predstavi tudi fotografska in založniška dejavnost razglednic. Nato učence oz. dijake razdelimo v skupine in jim damo v roke replike razglednic ter navodila z vprašanji, ki jih vodijo skozi nalogo. Ob koncu vsaka skupina predstavi svoje ugotovitve, podamo pa tudi razlago in zgodovinsko ozadje posameznih razglednic.

4.1.2 Kdo si pa ti? Zgodovina mojega kraja in pomembne osebnosti

Vse skupine anketirancev so izrazile, da jih najbolj zanima zgodovina njihovega kraja, ob tem pa še, da jih zanimajo pomembne osebnosti lokalnega okolja. Ob tej tematiki bi predstavili še druge kraje in osebnosti širšega področja, ki ga knjižnica pokriva, to je območje spodnjega Podravja. Zanimivih krajev in osebnosti je kar precej, zato bi se tukaj omejili na tiste

najpomembnejše in tudi na vrsto oz. količino gradiva, ki ga na posamezno temo hranimo v knjižnici. Tako bi predstavili pomembne osebnosti različnih kulturno-zgodovinskih področij lokalnega okolja, kot so na primer Peter Dajnko, Stanko Vraz, Leopold Volkmer, Ferdinand Reisp, Franz Ferik, Branka Jurca in drugi. Vse to bi predstavili ob zemljevidu, morda na način iskanja zaklada, se pravi skozi obliko, ki bi bila interaktivna in bi uporabila različne sodobne tehnološke možnosti. Vsak otrok ima po navadi ob sebi pametni telefon, s pomočjo katerega bi izvedli neko obliko mešanice lova na zaklad in kviza, kjer bi učence in dijake ponovno razdelili v skupine. Na različnih mestih knjižnice bi postavili posamezne točke zanimanja, kjer bi preko QR kode učenci izvedeli več o predmetu ali dokumentu, ki ga imajo pred sabo, o avtorju oz. osebnosti, na katero se nanaša. Nato bi s pomočjo raziskovanja in vprašanj, ki bi jih vodila do odgovorov, ugotavljali, za kateri kraj v povezavi s to osebnostjo pravzaprav gre. Ob vrnitvi na izhodiščno točko bi tako sestavljali neke vrste interaktiven zemljevid, ob tem pa bi svoje ugotovitve zapisali tudi na delovne liste, ki bi jih vzeli s sabo.

4.1.3 Prvi tiski in najstarejše knjige, raritete

Domoznanski oddelek hrani tudi nekaj čudovitih primerkov raritet in prvih tiskov, ki so vsekakor potrebni izpostavljanja in predstavitve. Temo bomo predstavili kot zgodovinski razvoj knjige in tiska, ob čemer bomo predstavili prve tiske in naše najstarejše primerke iz 15. stoletja, njihove značilnosti in uporabo, pojav tiska v Evropi in s tem povezano slovensko zgodovino knjige, zgodovinsko obdobje protestantizma in njegovih predstavnikov, ob tem pa še primerek Dalmatinove biblije, ki ga hranimo v knjižnici. Učenci in dijaki bodo ob tem ponovili snov, ki so jo slišali pri pouku zgodovine in slovenščine ter pridobili nova spoznanja o temi. Ob tem bodo spoznali tudi, na kak način se rokuje s tovrstnim gradivom, kako je hranjeno in kakšni pogoji so potrebni za hrambo, sledi pomenek o vrstah knjižnic in Digitalni knjižnici Slovenije. Zaradi želje, da bi se gradivo čimbolj ohranilo, je bilo digitalizirano, zato je dostopno v dLibu, zato dijakom najprej preko projekcije na platno pokažemo gradivo. V kratkem predstavitvenem videu jim predstavimo gradivo, način hranjenja in provenienco. S pomočjo digitalnih povečav in posameznih delov gradiva diskutiramo o značilnostih gradiva, njihovi vrednosti, pomenu, literarnih, estetskih in drugih posebnostih gradiva, ki ga predstavljamo. Učenci in dijaki svoje ugotovitve zapišejo na delovni list, v pomoč za ponavljanje snovi pa ustvarimo spletno učilnico, ki jim je dostopna tudi po obisku.

4.1.4 Glasnik malega človeka Štajerske - Ivan Potrč

Anketirance so zanimale tudi osebnosti lokalnega okolja, zato bi najprej predstavili življenje in delo pisatelja Ivana Potrča, po katerem je knjižnica dobila tudi ime. Najprej bi učencem in dijakom predstavili življenje skozi fotografije in jih popeljali v lokalno okolje njegovega življenja, ki je bilo tudi osnova za njegova literarna dela. V predstavitev bi vključili tudi njegove rokopise, pisma in druge dokumente, ki zanimivo pričajo o njegovem življenju in osebnosti. Nato bi sledilo delo po skupinah z besedilom, kjer bi dijaki in učenci dobili odlomek iz besedila, ga prebrali in po navodilih bibliotekarja odgovarjali na vprašanja. Svoje ugotovitve bi predstavili celotni skupini, kjer bi ob diskusiji naredili sintezo. Učenci in dijaki bi dobili tudi delovni list, ki bi dopolnil pouk slovenščine. Pisatelj Ivan Potrč je bil plodovit pisatelj, zato bi v delavnico vključili primerke različnih besedil, dramsko, roman in kratko prozo. Prav tako bi izpostavili različne pomembne teme njegovega ustvarjanja, zgodovinsko tematiko, socialni položaj prebivalstva, krajevno tematiko in druge družbene teme. Ob tem bi izpostavili tudi značilnosti literarnega obdobja in časa, kar se mi zdi še posebej pomembno, saj je Ivan Potrč eden izmed tipičnih in pomembnih predstavnikov socialnega realizma, v učnem procesu pa se ga pravzaprav sploh ne omenja.

Ponovno bi ob predstavitvi poskusili združiti več različnih oblik predstavljanja. Te bi obsegale kratko video predstavitev oz. projekcijo gradiva na platnu, delovni list, za preverjanje znanja pa bi lahko ustvarili tudi kviz ali predstavili del gradiva v obliki spletne učilnice Moodle, ki bi bila dostopna tudi kasneje za ponavljanje snovi. Zanimivo bi bilo najti tudi kake zvočne posnetke avtorja, bodisi iz časa, ko je delal kot novinar ali iz časa njegovih literarnih uspehov.

Predlog programa v razpredelnici:

Preglednica 1: Predlog domoznanskega bibliopedagoškega programa za Knjižnico Ivana Potrča Ptuj

	UČNA TEMA	OPIS	POJMI, KI JIH MORAJO USVOJITI	NAČIN IZVEDBE	POVEZAVE Z DRUGIMI PREDMET
1	Ujeti trenutki časa: Ptuj v zgodovini skozi razglednice	Učenci in dijaki spoznajo pojem domoznanstva in dejavnost domoznanstva knjižnice. Spoznajo stare razglednice in fotografije Ptuja in okolice ter ob njih razpravljajo o zgodovinskem in družbenem času in okoliščinah, o osebnih zgodbah ljudi, ki so razglednice pošiljali.	Domoznanstvo, razglednica in zgodovina fotografije, zgodovinsko obdobje in čas.	Delavnica, skupinsko delo, video vsebine, predstavitev.	Zgodovina, aktivno državljanstvo.
2	Kdo si pa ti? Zgodovina mojega kraja in pomembnih osebnosti.	Učenci in dijaki spoznajo pomembne osebnosti posameznih krajev spodnjega Podravja, ob tem pa tudi zgodovino krajev tega področja.	Pomembne zgodovinske osebnosti v povezavi z dokumenti, ki jih hranimo.	Delavnica, skupinsko delo, kviz, projekcija na platno, »lov na zaklad«.	Aktivno državljanstvo, zgodovina.
3	Prvi tiski in najstarejše knjige/raritete	Učenci in dijaki spoznajo zgodovino knjige, prve tiske nasploh in tiste, ki jih hranimo v knjižnici, materiale, posebnosti, način izdelave, uporabo prvih knjig in inkunabul. Spoznajo tudi estetske značilnosti teh besedil, besedilne in likovne značilnosti. Spoznajo obdobje	Prvi tiski, inkunabule, pergament, izum tiska, prvi prevodi, pomen slovenskega tiska, arhiviranje, zaščita knjižnega gradiva.	Spletna učilnica (fotografije, besedilo, video, zvočni posnetek), delovni listi, predavanje, ogled razstave.	Slovenščina, umetnost, zgodovina.

		protestantizma in Dalmatinovo Biblijo.			
4	Glasnik malega človeka Štajerske - Ivan Potrč	Učenci in dijaki spoznajo življenje in delo pisatelja ter njegovo literarno ustvarjanje. V sklopu delavnice iščejo značilnosti krajev, opisanih v besedilih, in značilnosti življenja najnižjih slojev, ki jih avtor opisuje.	Ivan Potrč, socialni realizem, roman, drama, kratka proza.	Spletna učilnica, video ali projekcija na platno, delovni list, zvočni posnetek.	Slovenščina, zgodovina, aktivno državljanstvo,

Tem, ki bi jih lahko predstavili mladim, je seveda še več, domoznanskega gradiva je še veliko, zato bo zagotovo nastala še kakšna delavnica ali ideja o predstavitvi posameznih zakladov ptujske knjižnice. Tu so še zanimiva biografija in potopis Žige Herbersteina, enega prvih diplomatov 16. stoletja, podrobnejša predstavitev Franza Ferka in zelo pomembne Muzejske knjižnice, povezava domoznanskega gradiva, ki govori o rimskih izkopaninah z arheološko razstavo, ki je predstavljena v knjižnici in podobno.

5 ZAKLJUČEK

Domoznanska dejavnosti v splošni knjižnici je tista, ki bogati ponudbo storitev v knjižnicah oz. jim daje posebno, nekoliko drugačno noto. Gre za dejavnost, ki daje poseben poudarek na lokalno zgodovinsko in kulturno-umetnostno dediščino in se na tak način še trdneje povezuje z okoljem. Da je program dejavnosti in storitev v knjižnici lahko uspešen in dobro prepoznan, je pomembno, da upošteva želje uporabnikov oz. da prepozna potrebe uporabnikov in različnih uporabniških skupin in temu prilagodi ponudbo svojih storitev.

Raziskava je pokazala, da so mladi uporabniki za domoznanstvo že slišali, ne vedo pa natančno, kaj domoznanski oddelok Knjižnice Ivana Potrča Ptuj hrani in ponuja. Večino anketirancev so zanimale predvsem razglednice in fotografije, nato še rokopisi in knjige, ki jih hrani domoznanska zbirka. Anketiranci so največ zanimanja izkazali za teme lokalne zgodovine, bodisi za Ptuj v zgodovini skozi razglednice in fotografije ali teme zgodovina mojega kraja in pomembnejše osebnosti lokalnega okolja. Nekaj zanimanja je tudi za prve tiske in raritete, ki jih hrani domoznanska zbirka, se pravi tiste najstarejše knjige, ki jih predstavljamo kot zaklade

knjižnice. Še najbolj neenotne so bile skupine glede predstavljanja gradiva. Če jih lahko opredelimo na starejšo in mlajšo generacijo, lahko rečemo, da si starejša generacija želi več predavanj, ogledov razstav in klasičnih oblik predstavitev. Mlajša generacija, se pravi osnovnošolci in dijaki, pa sodobnejše načine predstavitve, kot so video vsebine, zvočne vsebine, kvizi in delavnice. Menim, da bo pri predstavljanju vsebin potrebno ubrati neko hibridno obliko, ki bo združevala obisk skupine v knjižnici s predstavitvijo na platnu, video predstavitvijo, spletno učilnico, zvočnimi in drugimi oblikami, povezanimi s sodobnejšo tehnologijo, tudi uporabo pametnega telefona, vse to pa bo nekako potrebno povezati tudi s katero klasično obliko, kot je voden ogled zbirke.

Potrebno je omeniti tudi pomembno dejavnost, na katero ne smemo pozabiti, to je promocija in predstavljanje storitev in programov v lokalnem okolju. Vse tri skupine anketirancev so to izpostavile na več mestih.

Naloga s predlaganim programom dopolnjuje že obstoječo domoznansko bibliopedagoško dejavnost in odpira nove možnosti za širitev bibliopedagoške dejavnosti domoznanskega oddelka. S tem se povečuje povezanost knjižnice z lokalnim okoljem, s šolami in tudi z mlajšo generacijo. Kulturna dediščina tako dobi še več načinov predstavitve, ki so posebej oblikovane za mlajšo generacijo, ki jo je vedno težje pritegniti k tovrstnim vsebinam.

Potrebno je opozoriti tudi na omejitve raziskave, ki se kaže predvsem v zajetem vzorcu in lokalnem okolju. Naloga je vsebinsko vezana na območje Ptuja, zato je rezultate morda težje posplošiti na področje celotne države, vsekakor pa so izsledki raziskave lahko zanimivi za iztočnice na drugih področjih.

Avtorica Novljan (2005, str. 11–13) ugotavlja, da domoznanska dejavnost daje uporabnikom splošne koristi, ki se kažejo v znanju, osebni rasti in informacijski pismenosti, ob tem pa je tudi veliko koristi za lokalno skupnost. Gre predvsem za prepoznavnost knjižnice, spodbujanje ustvarjalnosti, pripadnost okolju in promocija lokalne skupnosti ter njenih prebivalcev. S tem se še podkrepi pomen domoznanstva v lokalnem okolju ter pomen ohranjanja in predstavljanja kulturne dediščine.

6 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Bon, M. (2018). *Domoznanska dejavnost v slovenskih splošnih knjižnicah in v Univerzitetni knjižnici Maribor* [Predstavitev PPT]. https://iris.nuk.uni-lj.si/media/fp/iris/predstavite/2018/4_analiza_domoznanstvo.pdf
- Bošnjak, B. (2006). Mladi potrebujejo knjižnico: knjižna vzgoja v knjižnici. V D. Kramberger in M. Logar (ur.), *Splet znanja in domišljije: zbornik ob petdesetletnici mladinskega knjižničarstva v Mariboru: 1953-2003* (str. 79–88). Mariborska knjižnica.
- Dular, A. (2009). Muzej in muzejska knjižnica ter šola in šolska knjižnica. *Šolska knjižnica*, 19(4), 212–217.
- Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P. in Vodeb, G. (2009). *Bibliotekarski terminološki slovar*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije; Narodna univerzitetna knjižnica.
- Klemenčič, L. (2018). Mladinsko knjižničarstvo po pravljico in biblioterapevtsko. V M. Neudauer, M. Doberšek, M. Petrovič in D. Plajnshek (ur.), *Knjižnica Ivana Potrča Ptuj: 1948–2018: zbornik prispevkov* (str. 165–173). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.
- Kreže, K., Planko, M. in Hren Medved, A. (2022). Domoznanstvo za vse generacije: izzivi in priložnosti, raziskava o izvajanju domoznanstva za ciljne generacijske skupine. V A. Videc (ur.), *Domfest '22: domoznanstvo za vse generacije* (str. 47–67). Osrednja knjižnica Celje.
- Košič Humar, K. (2018). Povezovanje med knjižnico in šolajočo mladino: ogledi knjižnice in dragocenega domoznanskega gradiva kot utrditev in širjenje učnega procesa ter ozaveščanje kulturne identitete znotraj živega okolja knjižnice. V T. Miško, G. Hudolin in E. Marolt (ur.), *Domoznanstvo v lokalni skupnosti: prostor sinergije in sodelovanja* (str. 55–68). Mestna knjižnica Ljubljana.
- Kužnik, L. (2014). Aktivno učenje otrok in interpretacija kulturne dediščine. V T. Dolžan Eržen, I. Slavec Gradišnik in N. Valenčič Furlan (ur.), *Interpretacije dediščine* (str. 243–254). Slovensko etnološko društvo.
- Neudauer, T. (2018). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj kot osrednja območna knjižnica: spodbujanje bralne kulture že 70 let. V M. Neudauer, M. Doberšek, M. Petrovič in D. Plajnshek (ur.), *Knjižnica Ivana Potrča Ptuj: 1948–2018: zbornik prispevkov* (str. 9–22). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.
- Novljan, S. (2004). Izobraževalna moč splošnih knjižnic. *Knjižnica*, 48(3), 107–124.
- Novljan, S. (2005). Domoznanska zbirka: neizkoriščene možnosti? *Knjižnica*, 49(3), 7–13.
- Novljan, S. (2008). Pogled na bibliopedagoško dejavnost. *Šolska knjižnica*, 18(1-2), 4–9.

- Petrovič, M. (2018). Domoznanstvo v ptujski knjižnici: oddelek, dejavnost, zbirke. V M. Neudauer, M. Doberšek, M. Petrovič in D. Plajnšek (ur.), *Knjižnica Ivana Potrča Ptuj: 1948–2018: zbornik prispevkov* (str. 189–203). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.
- Stavbar, V. in Kurnik Zupanič, S. (2009). Domoznanska in razstavna dejavnost v Univerzitetni knjižnici Maribor. *Šolska knjižnica*, 19(4), 222–231.
- IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah. (1994). IFLA.
<https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/690/1/pl-manifesto-sl.pdf>
- Vute, A. (2009). Delavnice v Narodnem muzeju Slovenije. *Šolska knjižnica*, 19(4), 218.
- Zakon o knjižničarstvu (Zknj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK in 92/2015.
- Zorko, T. (2017). *Domoznanstvo - s knjižnico do korenin*. Mestna knjižnica Ljubljana.
- Zwitter, S. (2009). Uvodnik. *Šolska knjižnica*, 19(4), 211.

PRILOGE

PRILOGA 1: ANKETNI VPRAŠALNIK

DOMOZNANSKA BIBLIOPEDAGOŠKA DEJAVNOST

Spoštovani! Moje ime je Sanja Selinšek, zaposlena sem v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj in pripravljam raziskavo o domoznanski bibliopedagoški dejavnosti v knjižnici, ki jo bom uporabila pri izdelavi pisne naloge za bibliotekarski izpit. Za pridobitev rezultatov v raziskavi vas prosim, da odgovorite na nekaj vprašanj. Anketa traja 3 minute. Že vnaprej se zahvaljujem za sodelovanje!

Domoznanstvo je po definiciji veda, ki proučuje, raziskuje in opisuje določeno geografsko oziroma upravno območje. V knjižnicah je domoznanstvo posebna dejavnost, ki obsega zbiranje, nabavo, obdelavo, hranjenje in posredovanje knjižničnega gradiva za območje, na katerem knjižnica deluje. Domoznanska zbirka knjižnice sistematično prikazuje zgodovinski, geografski, etnološki, biološki, kulturni ter družbeni utrip tega območja, tako v preteklosti kot danes. V domoznanske zbirke v knjižnicah vključujemo gradivo, ki vsebuje podatke o določenem območju in ljudeh, gradivo, katerega avtorji izhajajo z določenega območja ali so z njim kakorkoli povezani, in gradivo, ki je bilo izdano na določenem območju. Poznate pojem domoznanstvo, ste zanj že slišali?

☐ DA

☐ NE

2. Ali veste, katero domoznansko gradivo hrani Knjižnica Ivana Potrča Ptuj?

☐ DA

☐ NE

3. Katero domoznansko gradivo vas najbolj zanima?

☐ Prvi tiski

☐ Rokopisi

☐ Stare razglednice in plakati

☐ Fotografije

☐ Notno gradivo

☐ Zemljevidi

☐ Knjige

☐ Drugo:

4. Katere teme domoznanske zbirke vas zanimajo?

- ☐ Ferkova knjižnica (prva knjižnica Muzejskega društva)
- ☐ Najstarejše knjige in rokopisi, prvi tiski
- ☐ Knjižni zakladi in posebnosti
- ☐ Notno gradivo
- ☐ Rokopisi pomembnih Ptujčanov
- ☐ Ptuj v zgodovini skozi razglednice
- ☐ Zgodovina mojega kraja
- ☐ Spoznavanje pomembnih prebivalcev Ptuja in okolice
- ☐ Drugo:

5. Katere oblike predstavljanja gradiva so vam najbolj zanimive?

- ☐ Razstava
- ☐ Predstavitev knjig in rokopisov (gradiva) v "živo"
- ☐ Predstavitev pomembnih ljudi domačega kraja
- ☐ E-učenje (e-tečaj)
- ☐ Video vsebine
- ☐ Audio / zvočne vsebine
- ☐ Delavnice
- ☐ Kvizi
- ☐ Predavanje
- ☐ Učna ura
- ☐ Drugo:

6. Katerih domoznanskih dogodkov ste se udeležili v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj?

- ☐ Nobenega
- ☐ Obisk vodenega ogleda
- ☐ Predavanje
- ☐ Pogovor
- ☐ Obisk razstave
- ☐ Bibliopedagoška ura na posamezno temo

7. Kaj pogrešate pri predstavljanju domoznanske dejavnosti? Bi kaj dodali, spremenili?

8. Starost

- ☐ 10-15 let
- ☐ 15-20 let
- ☐ 20–30 let
- ☐ 30 - 40 let
- ☐ 40 - 50 let
- ☐ nad 50 let

9. Spol

- ☐ Moški
- ☐ Ženski